

Prymat papieża i rządzenie całym Kościołem

W wielu wypowiedziach teologicznych na temat prymatu papieża podkreśla się, że jego funkcja eklezjalna polega na zapewnianiu istotnej jedności Kościoła w wierze i w komunii, zachowując wiernych od herezji i od schizmy, podczas gdy nie należy do papieża koordynowanie wszystkimi działaniami Kościoła ani kierowanie nimi. Tego typu koordynowanie i rządzenie, pozbawiając biskupów właściwej dla ich posługi wolności, prowadziłoby do przesadnego centralizmu lub absolutnego uniformizmu, ograniczając Kościół w jego różnorodności, która nie tylko jest uprawniona, ale należy do jego natury i stanowi jego sposób wyrażania się w dziejach¹. Takiej koordynującej i kierującej funkcji, która obejmowałaby wszystko – jak czytamy w tych samych wypowiedziach – nie przyznają papieżowi ani I, ani II Sobór Watykański. Owszem, te dwa sobory mówią o pełnej władzy, którą posiada papież, ale ta pełna władza, ograniczana także przez prawo Boże, jest koniecznie ograniczana przez władze pochodzące od Boga, których Chrystus – zarówno kolegialnie, jak i indywidualnie – udziela biskupom. Zagadnienie jest bardzo ważne i posiada praktyczne znaczenie, zwłaszcza w odniesieniu do rozmaitych inicjatyw podejmowanych przez papieży, mających na celu aktywizację zarówno pasterzy, jak i wiernych, w odniesieniu do działań związanych z widzialnym aspektem Kościoła.

Rozwiązanie postawionego zagadnienia domaga się dyskusji na poziomie prawnym, ale na poziomie takiego prawa, które jest równocześnie teologią dogmatyczną, gdyż chodzi w tym przypadku o boskie ukonstytuowanie Kościoła. Nie należy najpierw zapominać o doktrynie, którą w encyklice *Mystici corporis Christi* papież Pius XII ujmuje

---

Ks. JANUSZ KRÓLIKOWSKI – dr hab. teologii, profesor nadzwyczajny UPJPII, dziekan Wydziału Teologicznego UPJPII Sekcja w Tarnowie, autor licznym publikacji naukowych.

¹ J. KRÓLIKOWSKI, *Kościół w Jezusie Chrystusie. Chrystologiczno-pneumatologiczna geneza Kościoła*, Kraków 2015, 258-265.

następująco: „Boski Odkupiciel [...] chciał, aby stworzony przez Niego zespół ludzi stanowił społeczność doskonałą, z natury swojej opatrzoną we wszystkie pierwiastki jurydyczne i socjalne, aby zbawienne dzieło Odkupienia przetrwało na ziemi przez wieki i dla osiągnięcia tego właśnie celu chciał je mieć ubogacone przez Ducha św. darami i łaskami”². Zachodzi, zresztą, doskonały paralelizm między działaniami Ducha Świętego, będącego duszą Kościoła, a funkcjami, jakie spełnia w nim papież. Św. Tomasz z Akwinu wyjaśnia w *Contra errores Graecorum*: „Sam bowiem Chrystus, Syn Boży uświęca swój Kościół i pieczętuje go Duchem Świętym jako swoim znamieniem i pieczęcią. [...] Podobnie zastępca Chrystusa, przez swoje pierwszeństwo i zapobiegliwość, jako wierny sługa zachowuje w poddaniu Chrystusowi Kościół powszechny”³.

Wiemy, że dzisiaj wielu teologów woli nie mówić o Kościele jako społeczności doskonałej, uznając, że ta koncepcja eklezjologiczna należy już do minionej przeszłości. Ta złożona rzeczywistość, którą jest Kościół Chrystusa, ma jednak zawsze – *ex ipsa institutione divina* – także wymiar zewnętrzny, widzialny, społeczny, wraz z odpowiadającą mu strukturą hierarchiczną. Słusznie kładzie się dzisiaj nacisk na wymiar wewnętrzny, sakramentalny i charyzmatyczny, chrystologiczny i pneumatologiczny rzeczywistości i życia Kościoła, ale to nie może prowadzić do zaciemnienia lub pomniejszenia konstytutywnego wymiaru widzialnego, który jest wewnętrznie i koniecznie złączony z wymiarem niewidzialnym. Zagadnienie jest tym ważniejsze, że chodzi w tym przypadku o właściwe rozumienie i urzeczywistnianie sakramentalności Kościoła, a więc o jego funkcję zbawczą.

² PIUS XII, *Litterae encyclicae de mystico Iesu Christi corpore deque nostra in eo cum Christo coniunctione „Mystici corporis Christi”*, AAS 35 (1943), 224: „[...] divinum Redemptorem eadem ipsa de causa conditum ab se hominum coetum, perfectam voluisse genere suo societatem constitutam, ac iuridicis omnibus sodalibusque elementis instructam, ut nempe salutiferum Redemptionis opus hisce in terris perennaret; et ad eundem finem assequendum caelestibus eam voluisse donis ac muneribus a Paraclito Spiritu ditatam”, PIUS XII, *Encyklika o mistycznym ciele Jezusa Chrystusa i o naszym w nim zjednoczeniu z Chrystusem „Mystici Corporis Christi”*, „Wiadomości Diecezjalne”, Katowice 28 (1960) 1-2, 24.

³ TOMASZ Z AKWINU, *Sprostowanie błędów greckich 2*, 32, w: TENŻE, *Dziela wybrane*, tłum. J. Salij – K. Suszyło – M. Starowieyski – W. Giertych, Kęty 1999, 314.

1. Nauczanie I Soboru Watykańskiego

1.1. Papież zasadą i fundamentem jedności Kościoła

W najwyższym stopniu jest prawdą, że racją bytu prymatu papieskiego jest zachowanie jedności Kościoła w wierze i w komunii. Dlatego papież ma za zadanie zapewniać zarówno jedność kolegium pasterzy, jak i jedność całego Kościoła, jak stwierdza prolog konstytucji *Pastor aeternus* I Soboru Watykańskiego: „Aby zaś episkopat był jeden i niepodzielony oraz aby cała rzesza wiernych mogła być zachowana w jedności wiary i w komunii przez związanych z sobą nawzajem kapłanów, stawiając św. Piotra na czele pozostałych apostołów, ustanowił z nimi trwałą zasadę i widzialny fundament tej dwojakiej jedności”⁴.

W każdej społeczności jedność najwyższej władzy – może być ona powierzona jednemu albo wielu podmiotom – jest zawsze potrzebna, aby zapewnić jedność tej społeczności. W Kościele, traktowanym jako społeczność widzialna, istnieje więc tylko jedna najwyższa władza, którą sprawuje papież jako jej pierwszorzędny podmiot. Ta władza łączy w jedności jednego ciała moralnego zwłaszcza wszystkich biskupów – ciała, które ze swej strony jest także, razem ze swoją głową, podmiotem pełnej i najwyższej władzy nad całym Kościołem. Ta jedność prawna niewątpliwie zakłada łączność inteligencji i woli w świadomości uczestniczenia we wspólnej misji, którą należy też wspólnie urzeczywistniać. W każdej społeczności jedność prawna członków zakłada jedność woli we wspólnym dążeniu do tego samego celu, który określa taką społeczność. Biskupi katoliccy są zjednoczeni między sobą przez miłość i solidarność pasterską (*affectus collegialis*), które sprawiają, że chcą razem, każdy odpowiednio do pełnionej przez siebie funkcji, urzeczywistniać wspólną misję powierzoną im przez Chrystusa. Wiążąca prawna, która wszystkich ich poddaje władzy tylko jednego w wypełnianiu tej misji, ma na celu wyrażenie tej jedności wszystkich i zapewnienia jej trwałości w pełnieniu wspólnej misji. W encyklice *Ecclesia Dei* papież Pius XI tak wyklada tę zasadniczą doktrynę: „Chrystus Pan zlecił sa-

⁴ PIUS EPISCOPUS SSD SACRO APPROBANTE CONCILIO (CONCILIVM VATICANVM I), *Pastor aeternus*, ASS 6 (1870-71), 40: „Ut vero episcopatus ipse unus et indivisus esset, et per cohaerentes sibi invicem sacerdotes credentium multitudo universa in fidei et communionis unitate conservaretur, beatum Petrum caeteris apostolis praeponebat in ipso instituit perpetuum utriusque unitatis”, *Konstytucja apostolska „Pastor aeternus”*, w: *Dokumenty Soborów Powszechnych*, oprac. A. Baron – H. Pietras, t. 4, Kraków 2004, 913-915.

mym apostołom misję, którą otrzymał od Ojca, gdy powiedział: «Dana mi jest wszelka władza w niebie i na ziemi, idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody», ale chciał również, aby kolegium apostołskie było doskonale jedno, połączone podwójnym i bardzo ścisłym węzłem – węzłem wewnętrznym, czyli tą samą wiarą i miłością, która «rozlana jest w sercach przez Ducha Świętego», oraz węzłem zewnętrznym, czyli rządami jednego nad wszystkimi, gdy powierzył Piotrowi prymat nad innymi apostołami jako trwałej zasadzie i widzialnemu fundamentowi jedności⁵. Władza Piotra, będąca zasadą jedności kolegium, zapewnia także jedność Kościoła, gdyż przez jedność tego samego nauczania, tego samego kultu i tych samych rządów jest on zachowywany w jedności tej samej wiary i tej samej komunii.

Słuszne jest więc stwierdzenie, że jedność Kościoła w wyznawaniu tej samej wiary i w komunii jest racją istnienia prymatu papieża. Ta jedność domaga się jednak dla tego, kto otrzymał ten prymat, władzy rządzenia i koordynowania społecznych działań Kościoła. Jedność społeczności nie tylko polega na zachowywaniu więzi między jej członkami, ale domaga się także jedności w działaniach społecznych podejmowanych przez wszystkich. Jego pierwszym dobrem jest niewątpliwie uporządkowanie części, konieczne dla zapewnienia społeczności trwałego istnienia, a więc i jedności. Racją bytu każdej społeczności jest jednak cel, który dogłębnie ją określa i któremu ona się podporządkowuje w swoich dążeniach i działaniach. Właśnie po to, aby osiągnąć ten cel, ludzie łączą się w grupę i tworzą wspólnotę. Jest więc konieczne, aby działanie społeczne wszystkich zmierzało do jednego celu. Dlatego funkcją społeczną władzy nie jest po prostu czuwanie nad zachowaniem jedności członków tej społeczności, ale także rządzenie działalnością każdego i wszystkich oraz koordynowanie nią, aby była ukierunkowana na osiągnięcie wyznaczonego celu. Wiara i miłość zapewniają zjednoczenie wszystkich wiernych wcielonych w Ciało Chrystusa. To mistyczne Ciało ma jednak do spełnienia w całym świecie misję uniwersalną, do której zmierzają wszystkie działania społeczne wszystkich członków Kościoła – tą misją jest zbawienie wszystkich ludzi. Jak papież mógłby być zasadą i fundamentem, jeśli nie mógłby rządzić i koordynować działalności wszystkich zmierzającą do osiągnięcia tego wspólnego celu całego Kościoła? Z tej właśnie racji pierwszy schemat konstytucji *de Ecclesia* I Soboru Watykańskiego tak rozumiał rządy w Kościele: „Rzą-

⁵ PIUS XI, *Epistola encyclica „Ecclesiam Dei”* 1, AAS 15 (1923), 573.

dzenie widzialne uporządkowuje komunie członków między sobą, organizuje i kieruje całą zewnętrzną i publiczną działalnością wiernych”⁶.

Pius XII w encyklice *Mystici Corporis Christi* bardzo jednoznacznie przypisuje tę funkcję papieżowi: „Nadto konieczną jest rzeczą, aby przed oczyma wszystkich istniała najwyższa Głowa, a więc widzialna, która wszystkich wspomagając, przy współpracy wszystkich skutecznie przyczynia się do osiągnięcia celu sobie postawionego. Tą głową jest namiestnik Jezusa Chrystusa na ziemi”⁷. Z tej racji odmawianie papieżowi funkcji rządzenia i koordynowania odnośnie do działania społecznego Kościoła jest odmawianiem mu władzy nad całym Kościołem, którą przyznaje mu I Sobór Watykański w trzecim rozdziale konstytucji *Pastor aeternus*⁸.

1.2. Zasięg i natura prymatu

Definicja doktrynalna dotycząca zasięgu i natury władzy prymacjalnej papieża, którą sformułował I Sobór Watykański, ma na celu odrzucenie doktryn episkopalnych, które w ostatnich wiekach zmierzały do ograniczenia prymatu lub do wynaturzenia go. Jest bardzo pouczające sięgnięcie w tym względzie do przypisu dołączonego do dziewiątego rozdziału pierwszego schematu *de Ecclesia*⁹. W tym miejscu streścimy definicję doktrynalną zawartą w konstytucji *Pastor aeternus*, wskazując na jej kluczowe aspekty. Chodzi o to, byśmy uzyskali odpowiedź na pytanie: czy obejmuje ona, czy też wyklucza władzę rządzenia i koordynowania całą działalnością Kościoła?

Konstytucja *Pastor aeternus* stwierdza, że zasięg władzy prymacjalnej papieża jest powszechny, to znaczy obejmuje ona wszystkie Kościoły partykularne, wszystkich pasterzy, tak wziętych pojedynczo, jak i złączonych ze sobą, bez względu na to, do jakiego należą obrządku

⁶ *Acta et decreta sacrorum conciliorum recentiorum, Collectio Lacensis*, t. 7, Friburgi Brisgoviae 1892, 568.

⁷ AAS 35 (1943), 227: „Idque praeterea omnino necessarium est, ut in oculis omnium conspicuum adsit supremum Caput, a quo mutua invicem adiutrix omnium opera ad propositum assequendum finem efficienter dirigatur: Iesu Christi dicimus in terris Vicarium”, Pius XII, *Mystici Corporis Christi*, „Wiadomości Diecezjalne”, Katowice 28 (1960) 1-2, 27.

⁸ PIUS EPISCOPUS SSD SACRO APPROBANTE CONCILIO (CONCILIVM VATICANVM I), *Pastor aeternus*, ASS 6 (1870 – 71), 43-45, SOBÓR WATYKAŃSKI I, *Pastor aeternus*, w: *Dokumenty soborów*, 918-921.

⁹ *Acta et decreta*, 635-636, przypis 65.

lub jakkolwiek zostali obdarzeni godnością. Jej przedmiot nie ogranicza się do wiary i obyczajów, ale obejmuje to wszystko, co dotyczy dyscypliny lub rządzenia Kościołem rozproszonym po całym świecie. Nie wystarczy poddanie papieżowi w dziedzinie doktrynalnej i obyczajowej. Musi ono rozciągać się na wszystkie prawa, które on promulguje, zarówno przeznaczone dla Kościoła powszechnego, jak i dla diecezji w szczególności, a także na przepisy i decyzje, które może wyznaczyć on poszczególnym wiernym¹⁰. Jaki miałyby cel ogłaszane prawa, jak nie rządzenie i koordynowanie działalności jednostek w relacji do celu społeczności?

Władza papieska nie sprowadza się tylko do czuwania nad Kościołem i do zachęcającego ukierunkowywania podejmowanych działań, jak chcieli rozmaici episkopaliści; jest to właściwa władza jurysdykcji, to znaczy władza rządzenia wyrażająca się promulgowaniem praw, troszczeniem się o ich wypełnianie oraz karaniem, jeśli nie są one respektowane. Papież otrzymuje tę władzę z ustanowienia Bożego, a nie z delegacji Kościoła. Nie jest ona też konsekwencją wydarzeń historycznych i zbiegów okoliczności, które pojawiły się w ciągu wieków.

Naturę władzy papieża charakteryzują cztery przymiotniki, a mianowicie jest to władza: zwyczajna, bezpośrednia, biskupia i pełna.

Władza papieska ma charakter *zwyczajny*, ponieważ jest związana z urzędem zastępcy Chrystusa, czyli pasterza całej Jego owczarni¹¹. Bp Federico M. Zinelli¹², relator zagadnienia w czasie obrad I Soboru Watykańskiego, podkreślił ponadto, że jest to władza zwyczajna w tym znaczeniu, że nie jest ona spełniana tylko w przypadkach nadzwyczajnych, gdy Kościół znajduje się w jakimś niebezpieczeństwie lub gdy jakiś biskup nie wypełnia swoich zadań¹³. Władza papieża jest *bezpośrednia*, ponieważ do jej pełnienia nie potrzebuje osobnego pozwolenia jakiegoś biskupa¹⁴. Jest to władza *biskupia*. I Sobór Watykański wprowadził to nowe pojęcie, aby przeciwstawić się błędom episkopalistów, którzy ograniczali władzę biskupią papieża do diecezji rzymskiej i odmawiali mu władzy prymacjalnej nad innymi diecezjami. To pojęcie

¹⁰ J.D. MANSI – L. PETIT – I.B. MARTIN, *Sacrorum conciliorum nova amplissima collectio*, t. 52, Arnheim-Leipzig 1927, 1311.

¹¹ Tamże, 1105.

¹² Federico (1805 – 1879) – biskup Treviso we Włoszech.

¹³ J.D. MANSI – L. PETIT – I.B. MARTIN, *Sacrorum conciliorum nova amplissima collectio*, 1105-1106.

¹⁴ Tamże, 1105.

wskazuje, że urząd papieża ma charakter pasterski jak urząd biskupa oraz że ma taką samą naturę jak władza biskupia. Precyzuje w końcu, że wszystkie władze, które posiada biskup w swojej diecezji, papież ma w całym Kościele. Między jurysdykcją papieża i biskupa zachodzi ta różnica, że jurysdykcja papieska jest niezależna¹⁵. Jeśli biskup posiada w swojej diecezji prawo rządzenia i koordynowania działalności apostołskiej, jeśli może nauczać i sprawować kult, to papież ma to samo prawo w całym Kościele.

Władza papieża jest następnie władzą *pełną*, to znaczy posiada on całą władzę przekazaną przez Chrystusa Jego Kościołowi, bez żadnych innych ograniczeń oprócz tych, które nakłada na niego prawo naturalne i pozytywne prawo Boże. Wszystko to, co odnośnie do wiary, kultu i instytucji Kościoła zostało postanowione przez Chrystusa, nie może być co do istoty zmienione przez papieża, ale to nie stanowi części władzy udzielonej Kościołowi i nie przeszkadza zatem, aby papież posiadał pełnię władzy. Aby wyjaśnić, w jaki sposób rozumieć pełnię władzy papieża, Komisja Wiary na I Soborze Watykańskim podjęła inicjatywę – która spotkała się z pewnymi sprzeciwami – wprowadzenia do kanonu zawartego w konstytucji następującego sprecyzowania: „że posiada on tylko większą część, a nie całą pełnię tej najwyższej władzy”¹⁶. Jest to formuła skierowana przeciw gallikanom, według których papież i episkopat są razem podmiotem najwyższej władzy w Kościele, tak że główną część tej władzy posiada papież, a część drugorzędna należy do episkopatu. Według tej hipotezy akty prawne lub doktrynalne papieża, celem uzyskania obowiązywalności w Kościele, potrzebowałyby aprobaty biskupów¹⁷.

W komentarzach do konstytucji *Pastor aeternus* pojawiają się niekiedy zastrzeżenia, że Komisja Wiary konsekwentnie przeciwstawiała się wszelkim propozycjom, które miały na celu jakieś określenie ograniczeń władzy papieskiej. Ustalenie takich ograniczeń w odniesieniu do pełnej władzy byłoby sprzeczne *in terminis*, odpowiadał ojcom soborowym bp

¹⁵ Tamże.

¹⁶ PIUS EPISCOPUS SSD SACRO APPROBANTE CONCILIO (CONCILIIUM VATICANUM I), ASS 6 (1870 – 71), 44: „[...] ut eum habere tantum potiores partes, non vero totam plenitudinem huius supremæ potestatis”, SOBÓR WATYKAŃSKI I, *Pastor aeternus*, w: *Dokumenty soborów*, 921.

¹⁷ J.D. MANSI – L. PETIT – I.B. MARTIN, *Sacrorum conciliorum nova amplissima collectio*, 1108-1110 (emendatio 35-36), 1118 (emendatio 72, wprowadzenie sprecyzowania), 1118-1120 (protesty), 1200-1204 (odpowiedź na protesty).

Zinelli¹⁸. Jeśli jednak władza biskupów jest pochodzenia boskiego, to czy w konsekwencji w niczym nie ogranicza władzy papieskiej? Jeśli przez to rozumie się, że papież nie może obalić episkopatu, to jest to prawdą. Jeśli jednak przez to stwierdzenie rozumie się, że władza powierzona biskupom ogranicza władzę papieża, to jest to błędna interpretacja. Prawo Boże nie określiło zasięgu władz, które przysługiwałyby biskupowi, by mógł rządzić powierzoną sobie diecezją. Nie mogło tego uczynić, ponieważ – zależnie od zmiennych okoliczności czasu i miejsc – ta władza nie domaga się zawsze takiego samego zasięgu. Chrystus zostawił swojemu zastępcy troskę o poszerzenie tych władz lub też ich zawężenie zależnie od potrzeb Kościoła powszechnego lub Kościoła partykularnego. Byłoby prawdą, że władze posiadane przez biskupów ograniczają władzę papieża, jeśli biskupi mogliby rządzić swoimi diecezjami niezależnie od papieża lub jeśli wszystkie władze, które posiada biskup, nie byłyby zawarte we władzy papieża. Biskup niewątpliwie rządzi swoją diecezją jako zastępca Chrystusa, a nie delegat papieża, oraz posiada zwyczajną jurysdykcję nad swoimi wiernymi. Konstytucja *Pastor aeternus* wyjaśnia w tym względzie: „Jednakże ta władza, jaką ma *summus pontifex*, nie stanowi utrudnienia dla zwyczajnej i bezpośredniej władzy jurysdykcyjnej, którą biskupi postawieni przez Ducha Świętego w miejsce apostołów, jako prawdziwi pasterze powierzonych każdemu z nich owczarni, karmią je i kierują nimi, a najwyższy i powszechny pasterz potwierdza ją, umacnia i broni, wedle słów św. Grzegorza Wielkiego: «Moim zaszczytem jest zaszczyt całego Kościoła. Moim zaszczytem jest trwała siła moich braci. Wtedy zostaje prawdziwie zaszczycony, gdy żadnemu z nich nie odmawia się należnego zaszczytu»”¹⁹.

Zasięg władzy biskupiej i normy dotyczące jej sprawowania nie są jednak określone przez prawo Boże. Muszą one zostać sprecyzowane

¹⁸ J.D. MANSI – L. PETIT – I.B. MARTIN, *Sacrorum conciliorum nova amplissima collectio*, 1200-1204.

¹⁹ PIUS EPISCOPUS SSD SACRO APPROBANTE CONCILIO (CONCILIVM VATICANVM I), ASS 6 (1870-71), 43-44: „Tantum autem abest, ut haec Summi Pontificis potestas officiat ordinariae ac immediatae illi episcopalis iurisdictionis potestati, qua Episcopi, qui posita Spiritu Sancto in Apostolorum locum successerunt, tamquam veri pastores assignatos sibi greges, num Pontificem non esse beati Petri in eodem primatu successorem; anathema sit singuli singulos, pascunt et regunt, ut eadem a supremo et universali Pastore asseratur, roboretur ac vindicetur, secundum illud sancti Gregorii Magni: meus honor est honor universalis Ecclesiae. Meus honor est fratrum meorum solidus vigor. Tum ego vere honoratus sum, cum singulis quibusque honor debitus non negatur”, SOBÓR WATYKAŃSKI I, *Pastor aeternus*, w: *Dokumenty soborów*, 919-921.

przez najwyższą władzę Kościoła oraz stanowią zobowiązanie dla biskupa w pełnieniu jego misji. Bulla *Auctorem fidei* Piusa VI potępia jako schizmatyczne, a przynajmniej jako błędne zdanie synodu jansenistycznego z Pistoii: „Biskup otrzymał od Chrystusa wszystkie władze konieczne do dobrego rządzenia swoją diecezją”. To „dobre rządzenie” – stwierdza bulla – domaga się także poszanowania powszechnych praw Kościoła w tym, co dotyczy wiary i obyczajów, lub też co dotyczy ogólnej dyscypliny w Kościele²⁰. Biskup nie może zatem dowolnie dyspensować się od zachowania tych praw i decydować w dziedzinach zastrzeżonych władzy wyższej²¹. Nie byłoby to prawomocne korzystanie z praw, które byłyby mu dane na początku przez Chrystusa, a potem zostałyby mu odebrane przez papieża²². Konstytucja *Pastor aeternus* uzasadnia zasięg władzy papieskiej koniecznością, aby Kościół pozostawał jedną owczarnią pod jednym pasterzem.

Mówi się dzisiaj wiele w eklezjologii o Kościele partykularnym, w którym urzeczywistnia się istota Kościoła. Jest to niewątpliwie słuszne z teologicznego punktu widzenia, ale jest równie prawdziwe, że Kościół ukonstytuowany przez Chrystusa, ubogacony darami Ducha Świętego w dniu Pięćdziesiątnicy, któremu została obiecana wolność od błędu i trwałość w istnieniu, jest Kościołem „rozproszonym po całym świecie”²³. Jest to Kościół, który Chrystus powierzył pasterzowi powszechnemu, aby zachowywał go w jedności w jego trwaniu i w jego działaniu. Kard. Kajetan wyjaśnia bardzo trafnie, że Duch Święty porusza każdy Kościół partykularny, aby czuł się częścią Kościoła powszechnego i działał jako jego część. Schizma – jak wyjaśnia, odwołując się do św. Augustyna²⁴ – oznaczałaby, że Kościół partykularny czuje się „całością” i działa jako „całość”²⁵.

Kościół partykularny nie jest częścią Kościoła powszechnego tylko z punktu widzenia administracyjnego, ale jest nią także w swoim byciu Ciałem Chrystusa. Z tej racji paralelnie do działania Ducha Świętego, który skłania każdy Kościół partykularny do działania w komunii z innymi Kościołami, istnieje w Kościele z ustanowienia Bożego po-

²⁰ PIUS VI, bulla *Auctorem fidei* (26 sierpnia 1794 r.), w: DH 2606.

²¹ Tamże, 2607.

²² Tamże, 2608.

²³ MSZAŁ RZYMSKI, III Modlitwa Eucharystyczna.

²⁴ AUGUSTINUS, *In Epistolam Ioannis ad Parthos tractatus decem* 1, 8, NBA 24/2, ed. G. Madurini – L. Muscolino, Roma 1968, 1650-1652.

²⁵ CAIETANUS, *Commentaria in Summa theologiae* II-II q. 39 a. 1.

wszechna głowa wyposażona we wszystkie władze służące kierowaniu i koordynowaniu całą działalnością „części” dla dobra „całości”. Jest więc błędem ograniczanie roli władz posiadanych przez papieża do statycznego zachowywania jedności wiary i komunii. I Sobór Watykański na pewno rozciąga władzę papieską na kierowanie i koordynowanie wszelkimi działaniami społecznymi Kościoła. Władza dana episkopatowi, tak na poziomie Kościoła powszechnego, jak i na poziomie Kościołów partykularnych, nie została mu dana, aby ograniczać w jakiś sposób władzę najwyższej głowy, ale po to, aby z nim i pod nim (*cum Petro et sub Petro*) współdziałać w budowaniu Ciała Chrystusa.

2. Nauczanie II Soboru Watykańskiego

Teologowie, którzy utrzymują tezę przywołaną na początku, sami przyznają, że nie ma ona szerszego oparcia w nauczaniu Kościoła i nie jest efektem jakiegoś jednorodnego rozwoju teologicznego. Powołują się oni głównie na ducha II Soboru Watykańskiego i na raczej kulturalne wypowiedzi niektórych ojców soborowych. Autorytet soboru został jednak wyrażony w tekstach zatwierdzonych na soborze i promulgowanych przez papieża. Teksty te są bardzo jednoznaczne. W konstytucji *Lumen gentium* zostało więc powiedziane: „Tę naukę o ustanowieniu, wiecznej trwałości, znaczeniu i naturze świętego prymatu Biskupa Rzymu i o jego nieomylnym urzędzie nauczycielskim sobór święty na nowo podaje wszystkim wiernym do wierzenia”²⁶. Jest prawdą, że formuła I Soboru Watykańskiego, która nazywa Piotra „trwałą zasadą i widzialnym fundamentem jedności wiary i komunii”, została w konstytucji *Lumen gentium* zmodyfikowana i nazywa Piotra: „trwałą i widzialną zasadą i fundamentem jedności wiary i komunii”²⁷, ale ta modyfikacja nie wpływa na istotę rzeczy. Lekko różniąca się formuła ma na celu lepsze podkreślenie zależności prymatu papieskiego od Chrystusa w tym, co dotyczy prymatu w relacji do biskupów.

²⁶ CONCILIIUM VATICANUM II, *Constitutio dogmatica de Ecclesia „Lumen gentium”* (KK) 18, AAS 57 (1965), 22: „Quam doctrinam de institutione, perpetuitate, vi ac ratione sacri Primatus Romani Pontificis deque eius infallibili Magisterio, Sacra Synodus cunctis fidelibus firmiter credendam rursus proponit [...]”, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*, w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Kontytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań, 2002, 120.

²⁷ KK 18, AAS 57 (1965), 22: „perpetuum ac visibile unitatis fidei et communionis principium et fundamentum”, SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Kontytucje, Dekrety, Deklaracje*, 120.

W dekrecie *Christus Dominus* II Sobór Watykański w taki sposób naucza na temat misji papieża w Kościele: „W tym Chrystusowym Kościele Biskup Rzymu, jako następca Piotra, któremu Chrystus powierzył misję pasterską wobec swoich owiec i baranków, z Bożego ustanowienia cieszy się najwyższą, pełną, bezpośrednią i powszechną władzą duszpasterską. Został posłany jako pasterz wszystkich wiernych, by troszczył się o wspólne dobro Kościoła powszechnego i dobro poszczególnych Kościołów, dlatego na mocy zwyczajnej władzy otrzymuje on zwierzchnictwo nad wszystkimi Kościołami”²⁸. Zapewnianie dobra wspólnego Kościoła powszechnego i każdego Kościoła partykularnego jest rządzeniem, to znaczy kierowaniem i koordynowaniem działaniami podejmowanymi przez wszystkich, aby zmierzały do osiągnięcia tego dobra.

Już na I Soborze Watykańskim bp Zinelli przedstawiał doktrynę, według której najwyższa władza, którą posiada papież, należy także do episkopatu będącego w łączności z papieżem. Tę doktrynę II Sobór Watykański w nauczaniu na temat kolegalności biskupów uczynił własną i rozwinął, w żaden sposób nie ograniczając prerogatyw papieża. Jako głowa ciała biskupiego kieruje on tą działalnością kolegalną, która mimo iż postuluje solidarną współpracę współbraci w biskupstwie, nie może być urzeczywistniana bez jego zgody, a ich decyzje potrzebują jego aprobaty, by mogły zostać zaproponowane całemu Kościołowi powszechnemu. Sobór przyznał jednak także, że papież, posiadając najwyższą władzę nad Kościołem powszechnym, zawsze może ją sprawować w sposób wolny. Tylko on może decydować odpowiednio do potrzeb Kościoła, które zmieniają się wraz upływem czasu, w jaki sposób pełnić najwyższą władzę, zarówno osobiście, jak i kolegalnie. Doktryna kolegalności nie ogranicza władzy papieża ani w sobie samej, ani też nie wpływa na sposób jej sprawowania.

Oдноśnie do biskupów Kościołów partykularnych, konstytucja *Lumen gentium* rozwija i uzupełnia nauczanie I Soboru Watykańskiego: „Władza ta, którą w imieniu Chrystusa osobiście sprawują, jest własna,

²⁸ CONCILIIUM VATICANUM II, *Decretum de pastoralis episcoporum munere in Ecclesia „Christus Dominus”* 2, AAS 58 (1966), 673: „In hac Christi Ecclesia, Romanus Pontifex, ut successor Petri, cui oves et agnos suos pascendos Christus concredidit, suprema, plena, immediata et universali in curam animarum, ex divina institutione, gaudet potestate. Qui ideo, cum tamquam omnium fidelium pastor ad bonum commune Ecclesiae universae et ad bonum singularum Ecclesiarum procurandum missus sit, super omnes Ecclesias ordinariae potestatis obtinet principatum”, *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „Christus Dominus”*, w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 236.

zwyczajna i bezpośrednia, choć jej wykonywanie jest kierowane w ostatecznej instancji przez najwyższą władzę Kościoła, i ze względu na dobro Kościoła lub wiernych może być w pewnej mierze ograniczane²⁹.

II Sobór Watykański przyznaje ciału biskupiemu z Piotrem i w zależności od niego (*cum Petro et sub Petro*) zadanie ukierunkowywania działalności misyjnej w całym Kościele³⁰. Urzędowi Piotra podlegają wszystkie Kościoły, zarówno zachodnie, jak i wschodnie, oraz wszystkie w taki sam sposób³¹.

Zakończenie

Jak I, tak i II Sobór Watykański stwierdzają prawo papieża do rządzenia całym Kościołem; przypisują mu oczywiście władzę koordynowania i kierowania działalnością społeczną całego Kościoła. Niektórzy teologowie wyrażają niepokój pod adresem takiego sformułowania, powołując się na wspomniany już centralizm i uniformizm, do których takie traktowanie władzy papieskiej miałyby prowadzić. Trzeba tu odpowiedzieć, że właściwa funkcja rządu nie polega na uniformizacji wszystkiego, ale – przeciwnie – polega na promowaniu różnorodności oraz kierowaniu jej do wspólnego dobra całości. Wszystko to, co II Sobór Watykański i papieże posoborowi mówią o promowaniu zwyczajów partykularnych, obrzędów, o pewnym pluralizmie teologicznym itd., oraz to wszystko, co prawomocnie można i należy stwierdzić o zasadzie pomocniczości możliwej do zastosowania także w Kościele, nie jest w sprzeczności z funkcją koordynującą i kierującą pełnioną przez pa-

²⁹ KK 27, AAS 57 (1965), 32: „Haec potestas qua, nomine Christi personaliter funguntur, est propria, ordinaria et immediata, licet a suprema Ecclesiae auctoritate exercitium eiusdem ultimatim regatur et certis limitibus, intuitu utilitatis Ecclesiae vel fidelium, circumscribi possit”, SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Kontytucje, Dekrety, Deklaracje*, 130. Na temat władzy papieża w nauczaniu II Soboru Watykańskiego por. P. GOYRET, *Il vescovo, vicario e delegato di Cristo nel governo della Chiesa particolare*, w: *I Vescovi e il loro ministero*, red. P. Goyret, Città del Vaticano 2000, 156-181.

³⁰ CONCILIIUM VATICANUM II, *Decretum de activitate missionali Ecclesiae „Ad gentes divinitus”* 38, AAS 58 (1966), 985, *Dekret o misyjnej działalności Kościoła „Ad gentes divinitus”*, w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Kontytucje, Dekrety, Deklaracje*, 467.

³¹ CONCILIIUM VATICANUM II, *Decretum de Ecclesiis orientalibus catholicis „Orientalium Ecclesiarum”* 3, AAS 57 (1965), 77: „Huiusmodi particulares Ecclesiae, tum Orientis tum Occidentis, licet ritibus, ut aiunt, nempe liturgia, ecclesiastica disciplinae et patrimonio spirituali partim inter se differant, aequali tamen modo concreduntur pastoralis gubernio Romani Pontificis [...]”, *Dekret o katolickich kościołach wschodnich „Orientalium Ecclesiarum”*, w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Kontytucje, Dekrety, Deklaracje*, 178.

pieża. Oczywiście, to wszystko zakłada potrzebę większej współpracy papieża i poszczególnych biskupów oraz konferencji episkopatu, gdyż tylko w ten sposób można dojść do koniecznej jedności serc, umysłów i podejmowanych działań w Kościele, zwłaszcza w sytuacjach rozmaitych kryzysów, którymi naznaczone są nasze czasy. Lojalna i wszechstronna współpraca może wnieść jedyny w swoim rodzaju i skuteczny wkład, którego efektem będzie zachowanie boskiego bogactwa Kościoła katolickiego. Liczne doświadczenia historyczne potwierdzają, że jeśli w Kościele panuje synowskie poddanie papieżowi i biskupom, wówczas odnawia się jedność serc oraz jedność działań, która pozwala widzieć, że Kościół zmierza do właściwego dla siebie celu.

The Primacy of the Pope and the Governance of the Entire Church Summary

The primacy of the pope's ecclesial function is to ensure the essential unity of the Church in faith and communion, keeping the faithful from heresy and the schism, while it is not in the field of papal duties to coordinate and manage of all of the Church activities. Depriving, in fact, the bishops of appropriate for their service liberty, through this type of coordinating and governing would lead to some excessive centralism or absolute uniformity, reducing the Church in its diversity that is not only entitled, but also belongs to its nature and as such is its special way of expressing itself in history. Presented in this article analysis of the teaching of the first and the second Vatican Council concerns the nature and range of papal authority as well as its relation with the authority of the bishops in communion with the Pope. The teaching of these two councils has contributed to the clarification of the doctrine on power in the Church and to its obvious development, especially when it comes to the authority of bishops. But there is a need for further deepening of this theological issue, with a view to its authentic reception within the Church, all the more that there are many misconceptions regarding in particular relations between the authorities of the Pope and bishops.

Słowa kluczowe: Kościół, prymat papieża, biskup, władza, rządzenie.

Keywords: Church, primacy of the pope, bishop, authority, governance.

